

ben, „midőn Annára, a telikeblű, a nevetgélő Annára került a létramászás sora”, a múltjával folytonosságot kereső hős is felpillant a magasba, „és a gömbölyű térdek, amelyeket látott, erős hullámszerűsége hozták vérét.” Krúdy mindössze annyit tett, hogy korábbi korszakából megtartotta az egymásra következő eseményciklusokat, a rájuk jellemző visszavonhatatlan értékvesztéssel együtt, és — mindennek ellenére — változatlan ismétlődést ábrázolt. Meglehetősen összetett, sokféle hangulatot és jelentést kimondás nélkül megragadni képes szerkezet lesz ennek az eredménye.

A változatlan ismétlődés később is foglalkoztatta Krúdyt. Elég az önmagukkal találkozó figurákra gondolni, vagy arra a pohárra, melyből talán eltörte után is lehet inni, illetve arra a hősré, aki szomorúságában időről-időre meghal.

Visszatérve a kiinduláshoz: ideje lenne megismerni Krúdyt.

Jegyzetek

1. Kelemen László: *Krúdy Gyula Magyar Irodalomtörténeti Intézet, Szeged, 1938.* 2. Szauder József: *Szindbád születése* in: Krúdy Gyula: *A szerelmi bűvészinas* Szerk.: Barta András Magvető, Bp., 1960. 631—656. o. 3. Barta András: *Tájékoztató* in: Krúdy Gyula: *Pókhálós palackok. Válogatott elbeszélések* Válogatta és a szöveget gondozta Barta András Szépirodalmi, Bp., 1977. 613—614. o.

KRÚDY GYULA

A halott hercegnő

Gyerekkoromnak egy részét — három-négy esztendő — egy határszéli, félig magyar, félig lengyel területen lévő városkában töltöttem. Erdős, néma, nagy hegyek vigyáztak mindenfelől a városkára, csak északnyugat felé szakadt meg a hegyek karéja. Mintha kilőttek volna egyet az örök közül. A szakadékon át messzire nyúló, napsugaras, enyhén elterülő rónaság mutatkozott. Csodálatos, hogy annyi esztendőn át, amennyit a városban töltöttem, a torony ablakából mindig a rónaság felé néztem. A zordon, egymás vállára könyöklő hegy-vének nem érdekeltek. A tiszamenti gyerek kimondhatatlan vágyódásával néztem a szelíd síkságot, amelyen tiszta időben apró lengyel falvak látszottak; messzire valamely nagyváros elmosódó körvonalai.

Különben nagyon szerettem abban a városban lakni. Ódon, csudálatosan megvénült kis város volt ez itt a hegyek között. Mintha valamely hegyi manó megállította volna az idők járását a városka felett: ujját az óra mutatójára tette, és az óra még mindig a középkort mutatta. Középkori volt ebben a városban minden. A házak — az ódon emeletesek — éppen olyan girbe-gurba módon épültek egymás mellé, mint a régi képeken látható. Visszhangos, nedves sikátorok; töredezett, kopott lépcsők lépten-nyomon; nyikorgó, rozsdás kapuzárak,

amelyek lassan, vontatottan nyíltak meg: az ember önkéntelen kíváncsisággal fordult a feltáruuló ajtó felé: most mindjárt meglát egy darab középkort. Fantasztikus alakú cincsatornák lógtak az ereszek alatt, és alig volt ház, amelyen valamely szentnek vagy lovagnak a kőszobra ne állott volna valamely ablakmélyedésben. Itt talán Zsigmond király óta nem építettek, aki zálogba vetette ezt a várost is a többi szepesi várossal. Mintha csak azt tették volna fel magukban a hűséges polgárok, hogy a várost éppen olyan állapotban adják majd vissza annak a királynak, ki visszaváltja, mint a könnyelmű Zsigmond korában volt. Ne mozdítsanak egy kőkockát sem helyéről, és a szenátorok ünnepélyes alkalmakkor szertartásosan tettek fogadalmat, hogy hűségesek maradnak a magyar koronához. A hegyeken túl a gőzös már fűtyülve futott be a sötét alagutakba, a városka polgármestere pedig még mindig lándzsás vitézeket állított a bekerített városka kapuihoz, akik esténként magos rúdra dróthálós lámpást akasztottak, napközben pedig a kövezetvámot szedték a tót fuvarosoktól.

Ilyen volt a városka, amelynek árkádjai alól akármely percben előléphetett volna egy-két középkori vitéz, senki sem csudálkozott volna rajta. Romantikus, álmodozó nők ültek az emeleti ablakok mögött, és a Poprád partján lengyelül énekelő cselédnők sulykolták a ruhát. Egyébként napközben alig lehetett valakit az utcán látni. Isten tudná, hogy micsoda foglalkozásuk volt itt az embeereknek! Lehet, hogy ők maguk is komolyan vették a középkort, amelyet néhány hiú főbíró és szenátor a méltóság és szertartásosság kedvéért fenntartott. A városháza előtt fegyveres, páncélos vitéz álldogált hosszú dárdájára támaszkodva: igaz, hogy este, midőn levette a páncélt, a vitézi ruházatból egy ártatlan tót legény bontakozott ki. De hát az igazi középkorban sem a vérbeli hercegek, vagy várgrófok állták a vártát, hanem a közlegények. Esténként a mély piactéren, mint egy-egy fénybogárka, motozott előre egy-egy lámpás. Polgárok mentek egymás látogatására, borkóstolásra. Éjfél tájban nehéz, sarkantyús lépések döngtek végig a házak alatt: az éjjőr megtette körútját, s ekkor más minden világosságnak ki kellett aludni a városban. (Talán nehogy ismét elharapózzon a polgárságban az alkímia veszélyes szenvedélye, amelynek gyakorlására tudvalevőleg az éjféle órát írják elő a könyvek.)

Különben a nyugodalmas csendességet nem zavarta semmi. Nagy viharoktól óva szunyókált e kis középkori város a hegyek lábánál, és az álmoságot csupán a nagy ünnepek zavarták meg, illetőleg derítették fel, a karácsony, húsvét hetekkel előre és utána izgalomba hozta a városka polgárait. A torok, szertartások és mulatságok talán egyedüli szórakozásai voltak a középkornak a verekedésen kívül. De hát háborúk immár nincsenek, s így meg kellett elégedni a húsvéti sonkával és a farsangi fánkkal. Ilyenkor megnyílnak vasszőges, öles kapui a kolostornak is, amely félrehúzódva a többi házaktól, hatalmas bástyaival, óriási terjedelmű épületeivel néma zordonsággal könyökölt a Poprád kővel aláakott partjára. A harangok a kolostor tornyaiban éppen olyan középkori ábrándossággal csengtek, mint talán Giskra idejében, és a jószívű papok óriási termeiben vendégül látták asztaluknál az egész várost. Folyt a dínom-dánom napokig, a kolostor pincéje kiapadhatatlanul ontotta a legfinomabb borokat, és nem volt ritkaság, hogy a pókhálós palackok közé egy-egy olyan is keveredett, amelyet még Báthory Zsigmond lengyel fejedelem ajándékozott a szelíd lelkű szerzeteseknek. A dárdás emberek bizonytalanul álldogáltak posztjaikon, és a szenátor uraimékat is kézikocsin vitték haza a kolostorból. De hát ez már hozzátartozik az ünnepi hangulathoz.

A kolostor kapui aztán bezáródtak, és csak egy keskeny ajtó nyílt meg rajta kora reggelenként, amidőn didergő kis diákok toporogtak odakünn a hóban. Az al gimnáziumnak alig volt összesen hatvan növendéke, annak is a fele alföldi gyerek, akit német szóra küldtek ide. A szerzetesek felosztották egymás között a tanítás munkáját, és hanyag tanuló nem volt a gimnáziumban. Ha valamelyiken észrevették, hogy nem tart versenyt az előrehaladásban a többivel, elmaradozik, azt valósággal maguk közé vették a kolostorba. Délben ebédre ott marasztották, délután tanígtatták, és csak késő este bocsátották haza.

Ah, azok a kolostorbeli ott maradások! A jó papok tán kissé büntetésnek tartották a tanuló-órákat, míg a fiúknak az volt a legnagyobb gyönyörűség. A délután csendességében, midőn a szerzetesek elpihentek, elszunyókáltak, és a boltíves folyosón nem hallatszott alázatos lábak súrolása — át lehetett kutatni az egész rengeteg kolostort. Két lakatlan emelet volt a földszint felett s benne több, mint száz szoba. A szobákban oltárkák, régi bútorok, csodálatos szekrények, fegyverek... Hajdanában a grófok és egyéb előkelőségek is a hatalmas kolostor pártfogására szorultak, s odamenekültek. De számtalan öregasszony — persze csak nagyon gazdag — kereste a kolostor védelmét. A három udvar valamelyikén akár harminc lovat és megfelelő cselédséget helyezhetett el a vendég, míg maga az emeletre költözött. A zivataros századokban valóságos menhely volt a határszéli kolostor. A széles országúton elhaladó hadak, utazó fejedelmek, hercegek, grófok meglakták a kolostort, és a szobákba ékes latin betűkkel jegyezték ezt fel.

Ó, be ábrándos órák voltak azok! Egyedül bolyongani a poros csendes emeleten, ahová évtizedek óta nem tette lábát senki. A rejtekajtók, titkos folyosók mind ismertek lettek a diákok előtt. Egyszer felfedeztük, hogy a kolostor kriptájából alagút vezet a Poprád alatt — ki tudná hova? Ebben az alagútban fölfedeztünk egy régi sírt: egy női ruhába öltözött csontváz, a koporsó oldalán hercegi címer, majd latin felírás... Egy Lubomírszki hercegnő feküdt ott — s három esztendeig egyebet sem csináltam, mint a titokzatos Lubomírszki hercegnőről álmodoztam, és a csontvázhhoz arcot, termetet, a néma sírhoz mesét komponáltam...

*

Tavaly nyáron eszemben volt a középkori kis város, és valami mondhatatlan vágyódás fogott el a gyermekkori emlékek után. Vonatra ültem, s egykettőre ott voltam. A tornyok feltűnedeztek, de mintha bemeszelték volna azóta. Nini, a kőfalakat is elbontották, és a vámszedő kezéből hiányzik a dárda. A piactér tágas, és mosolygó kertecske van a közepén. Az ódon házak közül számos hiányzik, és a polgármester a sörházban ült, és pesti hírlapot olvasott. Egy jelentéktelen szürke kis emberke lett a hatalmas polgármagyból. Az ablakokból hiányoznak az álmodozó női arcok, és nagy csinadrattával vonul a városban egy batalion katona. A banda fújja, és az utca megtelik néppel. Tehát kaszárnnyát is kapott a város. A középkort elfújták innen, mint a hamut.

Még a kolostorban bíztam. Ott véltem megtalálni a bűvös-bájos gyermekkori álmokat, hangulatokat. Ó, a nagy kapu még mindig a régi. A csengettyű éppen úgy szólal meg a visszhangos folyosón, mint azelőtt. Egy öreg kapus dugja ki a fejét:

— Dicsértessék... — mondom, mint gyermekkoromban.

Belépek az udvarra. Ó, a nagy fák hibáznak innen. Pedig az egyik alatt Rákóczi Ferenc pihent... Bejárom a kolostort. Seholy semmi a régiékből. Mintha a

szobák is megváltoztak volna. Valahogyan másképpen voltak építve a folyosók. és bizonyos képek a falakról hibáznak...

— A kriptát szeretném látni, hol Lubomírszki hercegnő pihen...

Az öreg kapus csóválja a fejét. Nincs kriptája a kolostornak, a hercegnőnek hírét sem hallotta.

— Pedig én miatta, csupán miatta jöttem ide...

Az öreg ember elgondolkozva néz rám. Megcsörgeti kezében a kulcsosomót, s így szól:

— Valamikor régen volt itt egy sírbolt, de azt már befalazták... Nagyon régen. Lehajtott fővel megyek kifelé, s a hercegnőre szomorúan gondolok.

DOBAI PÉTER

Óbuda, Kiscell — „Ó Buda alt ofen kis Máriatzell”,

A Trinitárius rend egykori kolostorudvarán, 1990 tavaszán

A vasbeton-panel lakótömbök, házsorok alá hantolt Óbuda
fölött, a kiscelli dombok Dunára-merengő magaslatán,
az egykori fogolykiváltó trinitárius rendház udvarán,
római oszlopfő-torzók *kétezeréves-közelében*, aranykori aktja

egy bronzából életre ébredő-eszmélő, első ifjúságába serdülő leánynak,
— akit *ma nyíló* virágok vesznek körül —
odahív, odavonz, odaint, *odatéveszt* magához társnak — — —
— — — ahogy hozzá odasétálok, ő évszázadok pillanatával elmenekül!